

Thema 13: Maarten Luther

Doelstellingen

1. De leerlingen lichten toe wat in de Hervorming bedoeld werd met 'door genade alleen.'
2. De leerlingen geven de toestand van de kerk weer aan het begin van de 16^e eeuw.
3. De leerlingen laten zien welke innerlijke strijd Luther doormaakte.
4. De leerlingen geven aan welke betekenis de Bijbel voor Luther had.
5. De leerlingen geven weer wat 'rechtvaardiging door het geloof' wil zeggen.
6. De leerlingen geven de oorzaken voor de kerkhervorming weer.
7. De leerlingen noemen enkele vernieuwingen in de kerk.

In deze les laten we de leerling kennis maken met een persoon uit de kerkgeschiedenis die voor het protestantisme een fundamentele rol heeft gespeeld. We proberen niet een gedetailleerde uiteenzetting te geven van de hervormingsgeschiedenis, maar te laten zien waarom het in wezen ging: het herstel van de verkondiging van het Bijbels evangelie in de Kerk.

In een eerste les beginnen we met het hoofdthema van de Hervorming: genade alleen. We laten zien dat veel mensen in deze tijd bang waren dat ze niet in de hemel zouden komen. De boodschap van de Bijbel, die door Maarten Luther opnieuw aan het licht gebracht werd, vormde hierop een heel duidelijk antwoord: wie gelooft, wordt behouden, want God schenkt het eeuwige leven niet op grond van verdiensten, maar op grond van zijn genade.

In de volgende les bespreken we het begin van het leven van Maarten Luther. We moeten hier in het kort iets verduidelijken over het kloosterleven en de katholieke leer omtrent boetedoening en vergeving. We nemen de leerlingen mee naar de situatie van het christendom in Europa tijdens de late middeleeuwen. Belangrijk is de nadruk te leggen op het wijdverbreide bijgeloof enerzijds en de geldhonger en corruptie anderzijds.

In de derde les beschrijven we de ontdekking die Luther deed bij zijn onderwijs over de brief aan de Romeinen: 'rechtvaardiging door het geloof'. We bespreken de afluathandel, die de aanleiding van het conflict vormde, en de oorzaak ervan: de belangen van de kerk en de keizer die geen veranderingen in de kerk wilden toestaan. We laten zien dat Luther zijn overtuiging putte uit de Bijbel. We bespreken de voornaamste gebeurtenissen: de dagvaarding voor de rijksdag, het onderduiken op de Wartburg, de excommunicatie van Luther, het begin van de hervorming.

In de vierde les gaan we in op de veranderingen die Luther in de kerk invoerde: de volkstaal, de samenzang, het avondmaal, de prediking, de catechisatie. We bespreken zijn huwelijk. We gaan in op de protestantse geloofsbelijdenissen en de samenvatting ervan als 'Door genade alleen, door geloof alleen, door de Schrift alleen.'

Als er nog tijd over is en de leerlingen hebben hiervoor belangstelling kan in een of twee lessen nog aandacht besteed worden aan de afloop van de ontwikkelingen in Duitsland en het optreden van andere hervormers met ook iets andere ideeën (Calvijn, de Mennonieten). Ook kan er eventueel nog aandacht besteed worden aan het bijzondere verhaal van de hervorming in het huidige Nederland en België (de zware vervolging door de inquisitie en de ondergrondse kerken) en de hervorming in Engeland (het ontstaan van de Anglicaanse kerk).

Film Luther

De film 'Luther' (2004) geeft een bijzonder gedetailleerd beeld van de persoonlijke ontwikkeling van Maarten Luther en het begin van de Hervorming, van Luthers intrede in het klooster tot de belijdenis van Augsburg in 1530.

Hier een mogelijkheid hoe de film in de les kan worden gebruikt:

Bij les 2 kan een eerste deel van de film bekeken worden (tot 27 min): hier wordt de persoonlijke ontwikkeling van Luther treffend getoond. In de film wordt vooral aandacht besteed aan zijn onderwijs aan de universiteit van Wittenberg dat de aandacht trok.

Bij les 3 kan een tweede deel van de film bekeken worden (tot 1u05 min = 38 min): in deze episode wordt de aflaathandel getoond en Luthers verzet hiertegen, waarna de strijd ontbrandt met de katholieke hiërarchie, die uitloopt op zijn excommunicatie.

Bij les 4 kan een derde deel van de film worden behandeld (tot 1u40 = 35 min), waar Luthers veroordeling op de rijksdag van Worms wordt getoond en het begin van de hervorming in Saksen en een belangrijk deel van Duitsland.

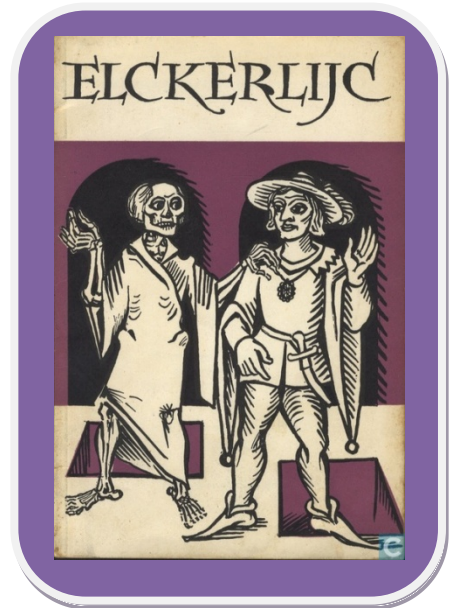
Bij **een vijfde les** kan dan tot slot worden stilgestaan bij de politieke strijd rondom de hervorming (tot het einde van de film), die een voorlopige overwinning boekt door het voordragen van de belijdenis van Augsburg. Deze les kan voor een deel besteed worden aan de vernieuwingen in de kerk. Mogelijk is er daarna nog ruimte om in te gaan op de invloed van de hervorming in Europa.

Les 1

Hoe kom ik in de hemel?

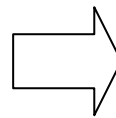
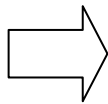
In de late Middeleeuwen (rond 1500) werd op veel plaatsen een toneelstuk opgevoerd dat 'Elckerlyc' ('Iedereen') heette.

Het vertelde over een man, 'Iedereen', die op een dag bezoek kreeg: de Dood, die hem kwam halen voor zijn laatste pelgrimstocht. 'Iedereen' schrok vreselijk en smeekte om uitstel zodat hij de reis niet alleen hoefde te maken. De Dood wilde hem nog tot de avond uitstel geven. 'Iedereen' vroeg aan al zijn vrienden om mee te komen: Vriendschap, Familie, Bezit, Kennis, Schoonheid, Kracht maar niemand kon hem bijstaan. Er is maar één die hem wilde begeleiden: de Deugd, al was het daarmee niet zo goed gesteld.

Vraag: Wat denk je dat dit toneelstuk aan iedereen wilde laten zien?

Hieronder zie je hoe men geloofde in de hemel te komen:

Het offer van Christus

de genade van God

het sacrament

Genade: een medicijn, waardoor de mens beter wordt. De kerk deelt de genade uit.

Op de vraag 'Hoe kom ik in de hemel?' was het antwoord van de Middeleeuwse kerk: door goede werken die de mens kan doen door de genade van de kerk. Het offer van Jezus Christus maakt het mogelijk dat God zijn genade (kracht, leven) schenkt. Het is de kerk die dit leven doorgeeft aan de gelovigen door het sacrament. Zo ontvangt de mens kracht om goede werken te doen.

Aan het einde van 'Elckerlyc' volgt een vermaning:

'Neem dit in dank aan, mensen klein en groot,
en ziet hoe Elckelyc gaat naar zijn dood;
Gezelschap, Vrienden en Bezit zo zoet,
verlaten Elckerlyc, weet het goed;
Schoonheid en Kracht, Weten en Zien,
alles vergaat, niets wordt ontzien.
Alleen de Deugd die blijft bestaan,
maar als zij te klein is om mee te gaan,
arme Elckerlyc, hoe komt u dan voor onze Heer?
Dan zal het u slecht vergaan, met pijn en zeer.'

Vraag: Dit antwoord stelde niet iedereen gerust. Waarom niet?

In de Bijbel vinden we een ander antwoord.

"Want God had de wereld zo lief, dat Hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in Hem gelooft, niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft." (Johannes 3:16)

Het was dit antwoord dat in de Hervorming opnieuw bekend gemaakt werd.

Genade: vrijspraak in de rechtbank, waardoor de mens bevrijd wordt van schuld en straf.

Op de vraag 'Hoe kom ik in de hemel?' ontdekte Luther in de Bijbel het antwoord: door de genade van God die de mens ontvangt door het geloof. Door het offer van Jezus Christus kan God de mensen vrijspreken van hun straf. Wie dit in geloof aanneemt, is behouden. De kerk heeft niet de taak de genade door te geven, maar bekend te maken.

Vraag: Hoe had Elckerlyc dus zonder vrees kunnen sterven ?